

мр Србољуб Убипариповић
Православни богословски факултет
Катедра за литургику
Београд

Допринос архимандрита др Кипријана Керна (1899-1960) као литургичара српској теологији 20. века

Сажетак: Тема овог истраживања јесте научно дело архимандрита др Кипријана Керна чувеног професора Светосергијевског Богословског Института у Паризу и некадашњег предавача Битољске богословије и његов литургички допринос српској теологији 20. века.^{*} Рад се састоји из три поглавља. Прво поглавље обухвата биографију, друго постојећу библиографију на српском језику, а у трећем је сагледан литургичко-богословски допринос овог незаборавног професора. Оцена његовог научног рада и доприноса српској теологији 20. века дата је на крају трећег поглавља.

Биографија¹

Константин Едуардович Керн родио се 11/24. маја 1899. у Тули (Русија). Његов отац Едуард био је професор на Пољопривредној академији у Москви.² Млади Константин ће успешно завршити познати Императорски Александровски Лицеј у Петрограду и проћи све испите 1916, укључујући и завршни испит зрелости.³ Услед избијања большевичких револуционарних немира у Русији 1917, он ће већ 1918. емигрирати у Краљевину СХС и обрести се у Београду. Академске 1918/1919. уписаће Правнички факултет Универзитета у Београду, те ће одслушати сва предавања и положити све испите и, напослетку, добити диплому поменутог факултета 17. фебруара 1923.⁴ У међувремену, 25. септембра 1922. уписује

* Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 149037A („Српска теологија у двадесетом веку“), који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

¹ До биографских података, на основу којих смо представили живот и богословско делање цењеног архимандрита Керна, дошли смо пре свега користећи документе који су похрањени у његовом студентском досијеу у Архиви Православног богословског факултета (ПБФ) Универзитета у Београду, али и захваљујући следећим радовима: Н. К. Гаврюшин, «Никакого „парижского богословия“ нет!»: архимандрит Киприан (Керн), у: *Русское богословие – Очерки и портреты*, Нижний Новгород 2005, 349-364; Сава (Вуковић) Епископ Шумадијски, *Прошло је сто година од рођења архимандрита Кипријана (Керна)*, у: Каленић, број 2, Крагујевац 2000, 22-24; Alexander Schmetmann, *In Memoriam – Archimandrite Cyprian Kern*, у: *St. Vladimir's Quarterly*, Vol. 4, No. 1, 1960, 50 (преузето са електронске адресе <http://www.schmetmann.org/byhim/cypriankern.html> - приступљено 1.03.2008); Живан Стефановић, † Архимандрит Кипријан Керн, у: *Гласник Српске православне цркве*, Београд 1960, 128.

² Видети: *Пријавни лист за редовног слушаоца седмог семестра историјског одсека Богословског факултета* Константина Керна (евидентиран под бројем 905), у: *Досије Константина Керна - Архива ПБФ-а*.

³ Видети: *Потврда консултанта просветних дела* (издана на руском језику у Београду 02.09.1922. под бројем 782), у: *Досије Константина Керна* (Архив ПБФ-а).

⁴ Видети: *Препис дипломе Правничког факултета Универзитета у Београду* Константина Керна (брож 3098), у: *Досије Константина Керна - Архива ПБФ-а*.

се у први семестар на Православном богословском факултету Универзитета у Београду, на коме ће положити све испите и потом примити диплому о свршеном школовању 10. октобра 1925.⁵ Овај период његовог богословско-академског ставања биће обележен конструктивним и врло преданим ангажовањем у Београдском руско-богословском братству преподобног Сергија Радоњешког и Београдском литургијском кружоку. У часопису Београдских студената теологије *Путник* Константин објављује 1924. свој први есеј из литургијског богословља под називом *Молитвени кринови*, а 1925. у часопису *Хришћански живот* појављује се још један његов чланак под именом *Теби се Благодатна, радује свака твар*. Исте године бива постављен за суплента Богословије у Битољу где ће се задржати наредне три године. Током вршења те дужности, у Керну ће се родити жеља за монашким постригом. То ће бити и остварено 2/15. априла 1927. у манастиру Мильково (недалеко од Свилајнца), где ће суплент Константин прихватити монашке завете, примити постриг и добити име Константин,⁶ да би недуго затим био прво рукопложен за јерођакона, па за јеромонаха. При томе, још од првих дана свога богословско-педагошког делања у Битољу „скреће на себе пажњу руских духовних власти, српског владике Јосифа, својих саслужитеља и другова, као потоњи монах строгог живота, талентовани богослов и прекрасни предавач, који је придобијао своје ученике“.⁷ Поред вршења суплентских дужности, он објављује неколико ауторских чланака из области литургије у часописима *Хришћански живот* и *Преглед Цркве Епархије Нишке*. Године 1928. ће завршити и своју прву књигу – зборник есеја из литургијског богословља под називом *Молитвени кринови*, која ће угледати светлост дана у Београду на руском језику.⁸

Бивајући свестан значаја које је имало место управитеља Руске православне мисије у Јерусалиму, поглавар Руске православне заграницне цркве митрополит Кијевски Антоније (Храповицки) ће 25. јуна/8. јула 1928. у Руској цркви у Београду рукопроизвести јеромонаха Кипријана у чин архимандрита и предати му архимандритски жезал, постављајући га на наведено место. Том приликом, митрополит Антоније ће новом архимандриту поручити:

„Господ ти предаје посебну службу, јединствену у целој руској јерархији, која се односи на целу васељену. Господ предаје теби – Руску мисију у Палестини... Сада, православни хришћани, примите благослов младог архимандрита и целивајте преко његових руку најдраже за нас место на целој земљи – свештени Јерусалим, који је за нас дражи од целе Русије“.⁹

Архимандрит Кипријан остаје на дужности управитеља Руске православне мисије у Јерусалиму три године. За то време објављује неколико чланака у верским часописима на српском језику, па се из Палестине враћа у Србију 1931. и преузима ранију службу у Битољској богословији. На том месту ће бити све до 1936.¹⁰ Већ 1932. у тридесет и другом броју руског богословског часописа у Паризу *Путь* излази Кернов чланак по називом *Идеалы англиканской Церкви*.¹¹ Такође, у

⁵ Видети: *Молба Константина Керна Деканату ПБФ-а за издавање дипломе* (упућена 29.06.1925), у: *Досије Константина Керна - Архива ПБФ-а*.

⁶ Видети: Сава (Вуковић) Епископ Шумадијски, нав. дело, 22.

⁷ Видети: исто, 22.

⁸ Видети: Н. К. Гаврюшин, нав. дело, 350.

⁹ Видети: Сава (Вуковић) Епископ Шумадијски, нав. дело, 22-23.

¹⁰ Видети: Н. К. Гаврюшин, нав. дело, 351.

¹¹ Видети: исто, 351-352.

богословско-научном часопису Православног богословског факултета у Београду *Богословље* 1932. и 1933. појављују се запажени и значајни Кернови чланци о епиклези, а у часопису *Хришћанско дело* 1935. и 1936. још неколико тематски врло различитих и вредних радова. Треба истаћи да је пожртвован архимандрит 1934. у Београду објавио и књигу *Архимандрит Антонин Капустин – Управитељ Руске мисије у Јерусалиму*.¹²

Најблиставији период богословског плодотворења архимандрита Кипријана Керна уследиће после 1936, када ће га митрополит Евлогије позвати у Париз да се прихвати професорског места на Светосергијевском Богословском Институту. Отишавши у Париз, почиње да предаје грчки језик, пастирско богословље и литургику,¹³ а од 1940. постаје професор патристике.¹⁴ Његово ангажовање, трудољубиви рад на богословском пољу и богослужбени живот никога на Институту нису оставили равнодушним. За о. Александра Шмемана (1921-1983), „архимандрит Керн је представљао оваплоћење византијске царствености“.¹⁵ Штавише, имајући прилику да заједно са њим служи у цркви, о. Шмеман је сведочио:

„Ја сам апсолутно убеђен, и то моје убеђење је засновано на петогодишњем саслужавању око једнога престола, да је за о. Кипријана јединствена радост у његовом животу било богослужење, савршавање Евхаристије, мистагошка дубина Страсне недеље, Пасхе, празникâ.“¹⁶

Добивши могућност да се у целости посвети умножавању харизми које су му дароване, архимандрит Керн је такву благословену прилику настојао да искористи што је више могао великим и преданим радом. Из области пастирског богословља објављује 1937. у Паризу у часопису *Живое Предание* два чланка: *Пастирская проблематика и Левитство и пророчество как типы*.¹⁷ Иако је, изразајући у озбиљног богословског делатеља био далеко од наших простора, није их заборављао. У часопису *Хришћанско дело* 1938. појављује се Кернов чланак *Пастирска психијатрија (из пастирске проблематике)*, а следеће године *Епиклеза у византијским литургијама*. Године 1939. неуморни архимандрит започиње рад на својој докторској дисертацији из патристике под називом *Антропология святого Григория Паламы*, да би упркос актуелним ратним догађајима исту одбранио 8. априла 1945.¹⁸ Та дисертација ће бити објављена у Паризу пет година касније. Посебан печат на богословске генерације Светосергијевског Института оставила је Кипријанова *Евхаристия* која је настала још 1947.,¹⁹ а објављена је 1957. у Паризу.²⁰ Исте године издата су и следећа Кернова дела: *Православное паstryрское служение* (Париз),²¹ *Русские переводы святоотеческих текстов* (Шеветон), као и чланак *Дореволюционное русское духовенство за границей (экуманизм до экуменического движения)* у једанаестом броју часописа *Православной Мысли* (Париз).²² Годину дана пре Кернове смрти (1959) у Паризу ће изаћи из

¹² Видети: Н. К.Гаврюшин, нав. дело, 353 (фуснота бр. 1).

¹³ Видети: исто, 352.

¹⁴ Видети: A. Schmetmann, нав. дело, 50.

¹⁵ Видети: Н. К.Гаврюшин, нав. дело, 353.

¹⁶ Видети: исто, 352.

¹⁷ Видети: исто, 354.

¹⁸ Видети: исто, 356.

¹⁹ Видети: A. Schmetmann, нав. дело, 50.

²⁰ Видети: Н. К.Гаврюшин, нав. дело, 355.

²¹ Видети: исто, 354.

²² Видети: исто, 355.

штампе његова публикација *Из неизданних писем К. Леонтьева*, а 1967. у истом граду ће постхумно бити објављено и његово дело *Золотой век святоотеческой письменности*.²³ Угледни архимандрит ће до краја свог живота написати и више рецензија, које су трудом професора Л. Зендера уредно пописане и уврштене у *Списак делâ професора Светосергијевског Богословског Института у Паризу*.²⁴ Такође, једна од неоспорних заслуга о. Кипријана из области литургије било је иницирање и организовање Међународних литургичких семинара на Светосергијевском Институту, који су постали веома популарни међу водећим литургичарима²⁵ и који се и данас тамо редовно одржавају.

Скромни и марљиви архимандрит ће се упокојити 11. фебруара 1960. у Светосергијевском подворју у Паризу. Најдирљиви помен поводом његовог упокојења писаним и бираним речима савршио је у далеким Сједињеним Америчким Државама о. Александар Шмеман:

„Отац Кипријан био је изванредан предавач и оригиналан хришћански научник. Мени – писцу ових редова, као и целокупној генерацији студената Светог Сергија, он је такође био и драг лични пријатељ. Он нам је много дао, али оно што ће нарочито имати вечити значај биће његова дубоко инспиративна предавања из литургије, као и начин на који нас је водио ка поимању Евхаристије. Његово упокојење представља велики губитак за православну теологију.“²⁶

Библиографија

Будући да је циљ овог истраживања оцена литургичког доприноса архимандрита Кипријана Керна српској теологији 20. века, нисмо се руководили мотивима да покушамо начинити списак његове целокупне библиографије јер то превазилази оквире задате теме. Оно што је нарочито неопходно нагласити јесте чињеница да су његова поједина и важнија дела, а која су настала на руском језику у Паризу и Београду, преведена на српски језик тек крајем 20. и почетком 21. века. На тај начин, богословско стваралаштво инспиративног архимандрита се наставило на овим просторима, иако се он већ давно упокојио.

Теме које су биле предмет Керновог интересовања нису биле везане само за област литургије, већ и за област пастирског богословља, философије, патристичке и историје. Када је реч о његовим литургичким делима, треба истаћи да је он том приликом настојао да користи искључиво литургијско-богословски приступ, чиме се показује незаобилазним и значајним богословом који је на такав начин стварао на српском језику. С тим у вези, његова дела која спадају у литургичку област, а карактерише их литургијско-богословски приступ, су следећа:

Молитвени кринови, у: Путник – часопис Београдских студената теологије, број 1, Београд 1924. (овај есеј је поново објављен у склопу зборника из литургијског богословља под истоименим насловом, који се 1928. појавио на руском језику)

Теби се Благодатна, радује свака твар..., у: Хришћански живот, година IV, октобар 1925, број 10, 442-451. (овај есеј је поново објављен у склопу већ поменутог зборника из литургијског богословља *Молитвени кринови*)

Историјско развиће текста епиклезе у литургији светог Јована Златоуста, у: Хришћански живот, година V, октобар, новембар и децембар 1926, број 10, 11 и 12, 403-411.

²³ Видети: исто, 355.

²⁴ Видети: Сава (Вуковић) Епископ Шумадијски, нав. дело, 23.

²⁵ Видети: Н. К. Гаврюшин, нав. дело, 355. Ср. Alexander Schmemann, нав. дело, 50.

²⁶ Видети: Alexander Schmemann, нав. дело, 50.

Литургичко богословље, у: Преглед Цркве Епархије Нишке, април-мај 1927, година VIII, број 4-5, 117-125.

Претеча и Богослов, у: Преглед Цркве Епархије Нишке, јануар 1928, година IX, број 1, 23-24.

Други Претеча доласка Христовог, у: Преглед Цркве Епархије Нишке, јуни-јули 1928, година IX, број 6-7, 248-259.

Еванђелским путем/храм светог Гроба Господњег у Јерусалиму, у: Братство, година V, број 9-10, Сарајево 1929, 146-151.

Писма из Свете Земље, у: Преглед Цркве Епархије Нишке, година X, број 5, Ниш 1930, 150-157; година XI, број 9, Ниш 1931, 283-288, година XII, број 1, Ниш 1932, 17-24.

Епиклеза у Александријским литургијама, у: Богословље, година VII, Београд 1932, 290-335.

Епиклеза у првим хришћанским литургијама, у: Богословље, година VIII, Београд 1933, 319-352.

Епиклеза у византијским литургијама, у: Хришћанско дело, година V, март-април 1939, свеска 2, 97-109; мај-јуни 1939, свеска 3, 173-187; јули-август 1939, свеска 4, 258-270.

Литургија – Лекције из химнографије и хеортологије, превод са руског Слободана Продића, Сремски Карловци 1998.

Молитвени кринови – Зборник чланака из литургичког богословља, превод са руског Ђакона Григорија Сапсаја, Крагујевац 2000.

Евхаристија, превод са руског првог дела истоимене Кернове књиге од стране Слободана Продића, Шибеник 2000.

Војска небеска, у: Календар Српске Патријаршије „Црква“ за 2001, 36-48. (овај есеј је објављен у склопу већ поменутог зборника из литургијског богословља *Молитвени кринови*)

Света Литургија, превод са руског другог дела Кернове књиге *Евхаристија* од стране Слободана Продића, Шибеник 2003.

Осим наведених дела из области литургије, признати архимандрит је написао још неколико тематски врло разноврсних чланака. У списак смо уврстили превод његовог уџбеника из пастирског богословља и превод његових предавања из патрологије у Паризу:

Православни богословски институт у Паризу, у: Хришћанско дело, година I, новембар-децембар 1935, свеска 2, 130-136.

Материјализам и наука, у: Хришћанско дело, година II, март-април 1936, свеска 2, 96-110; мај-јун 1936, свеска 3, 196-207; јули-август 1936, свеска 4, 276-291; септембар-октобар 1936, свеска 5, 339-345.

Беседа у Недељу Мироносица светог Григорија Паламе, превод, у: Хришћанско дело, година II, март-април 1936, свеска 2, 141-147. (На крају превода стоје иницијали А. К. К. што нам даје за право да, узимајући у обзир чињеницу да је потоња докторска теза архимандрита Керна била везана за светог Григорија Паламу, претпоставимо да се из ових иницијала крије архимандрит Кипријан Керн и да је тај превод његово дело.)

Пастирска психијатрија (из пастирске проблематике), у: Хришћанско дело, година IV, мај-јун 1938, свеска 3, 180-187.

Пастирско богословље, превод Керновог истоименог уџбеника са руског језика од стране епископа др Данила Крстића, Београд-Врњачка Бања 1997.

Патрологија, превод са руског језика Дејана Лучића, Врњачка Бања 2006.

Литургичко-богословски допринос архимандрита др Кипријана Керна

Изрицање оцене литургичко-богословског доприноса српској теологији 20. века блажене успомене о. Кипријана, поред увида у његова дела, подразумева и једно свеобухватно сагледавање како околности под којима је стварао, тако и времена у коме је живео. Следствено томе, ми смо се определили да до аспеката једног та-квог истраживања дођемо на основу: 1) чланка *Литургичко богословље* и зборни-ка *Молитвени кринови* који су настали на самом почетку његовог богословског

стварадаштва; 2) потоња четири чланка у којима се архимандрит Керн бавио питањем епиклезе и 3) његове књиге *Евхаристија* која је настала у Паризу, а која је преведена на српски језик на прелазу из 20. у 21. век.

На самом почетку његовог богословског стварања област која ће га највише интересовати биће литургија. Повода је више, а он их обзнањује у чланку *Литургичко богословље* објављеном 1927. и у предговору зборника *Молитвени кринови* насталом 1928. Са великим болом примећује да о православном богослужењу нико ништа не зна и неће да зна,²⁷ да се учешће православног хришћанина у богослужењу своди на сечење славског колача, парастос, венчање, као и на свећење славске и вакршње водице.²⁸ Стекао је утисак да у Цркви не постоји свест о удеоничарењу у заједничком богослужењу,²⁹ а и свештенство често пута не познаје и не разуме смисао и тајинствени значај богослужења.³⁰ Такође, начин на који се предаје литургија у богословским школама подразумева историјско-археолошки аспект или пак, ритуалистички (уставни или обредословни), а не литургично-богословски.³¹ Штавише, у том чланку ће, тада млади Константин, изрећи велику критику у вези са схоластичким образовањем највећег броја богослова, професора теолошких факултета и духовних академија и њиховом компилаторско-преписивачком усредсређеношћу ка схоластичкој литератури.³² Све су то разлози који га опредељују да укаже на неопходност предавања *литургичког богословља*,³³ а под тим мисли на „раскриће и систематизацију богословских идеја нашег богослужења... а то је живот те небесне, надземальске реалности, где тече жива вода Богосазнања, где трепере голубиња крила Духа – Параклита, чијом су инспирацијом и написане ове молитве“.³⁴ Управо ће га све горе речено и мотивисати да напише зборник *Молитвени кринови*, у чијем ће предговору констатовати да „богослужење више за нас није извор богопознања“.³⁵ Поменуто дело је од самог аутора оцењено као скромни покушај тумачења богослужења,³⁶ као нецеловито и несистематско,³⁷ али са циљем да сажето и у одређеној мери упозна верника са лепотом и дубоким смислом богослужења.³⁸ Сам зборник садржи десет есеја. Од тога броја, два есеја – *Молитвени кринови* и *Теби се Благодатна, радује свака твар...* били су већ објављивани,³⁹ док су се остали појавили по први пут: *Радује се нова твар, Шестоднев, Војска небеска (Понедељак), Пустинјољубива грлица (Уторак), Крст лепота цркве (Среда), Очевици речи и слуге (Четвртак), Не ридај мене, мати!... (Петак) и Вечни спомен (Субота)*.

Достојна је сваког дивљења амбициозна замисао којом се руководио јеромонах Керн пре и током писања овог зборника. Увидевши огроман вид непознавања

²⁷ Ср. Кипријан Керн, *Литургичко богословље*, у: Преглед Цркве Епархије Нишке, април-мај 1927, година VIII, број 4-5, 118.

²⁸ Ср. К. Керн, нав. дело, 118.

²⁹ Ср. исто, 118.

³⁰ Ср. исто, 119.

³¹ Ср. исто, 119-120.

³² Ср. исто, 120-121.

³³ Ср. исто, 119.

³⁴ Видети: исто, 120.

³⁵ Видети: Кипријан Керн, *Молитвени кринови – Зборник чланака из литургичког богословља*, Крагујевац 2000, 5.

³⁶ Ср. К. Керн, нав. дело, 3.

³⁷ Ср. исто, 6. 48.

³⁸ Ср. исто, 7. 48.

³⁹ Детаљније о томе видети у претходно изложеној библиографији.

и неразумевања богослужења, он се овом приликом одлучио да начини посебно тумачење седмичног круга богослужења на основу химни и песама служби не само седмичног, већ и годишњег круга. С обзиром да је дело било написано на руском језику, дâ се претпоставити да је оно имало утицаја међу верницима руског говорног подручја, али су верници српског говорног подручја за ово дело чули тек 2000. када је и објављен његов превод у издању *Каленића* из Крагујевца. Упркос томе што је настало још пре осамдесет година, то дело и данас подстиче на размишљање о неопходности исправног поимања литургијског времена и неразумевању смисла и значаја дневног, седмичног и годишњег круга богослужења у нашој Цркви. Будући да је написано са великим жаром и богослужбеном надахнутошћу, оно на убедљив начин сведочи колико је архимандрит необично волео богослужење, да је у молитви стално пребивао, као и да је настојао да подстакне хришћане на богослужбени препород.

Литургијско-богословска тема која ће побудити нарочиту Кернову пажњу у потоњем периоду његовог живота биће епиклеза. Тим поводом, он ће написати четири студије: *Историјско развиће текста епиклезе у литургији светог Јована Златоуста*, *Епиклеза у Александријским литургијама*, *Епиклеза у првим хришћанским литургијама* и *Епиклеза у византијским литургијама*. Увиђајући да је тај конститутивни део Анафоре мало расветљен и да су се у западној литератури појавиле многобројне тенденциозно написане расправе и монографије,⁴⁰ он се одлучује да изложи добро поткрепљен православни одговор у полемичком контексту.⁴¹

У првој студији, о. Кипријан има за циљ да искључи сваку могућност заступања мишљења да су православни, у тајанственим речима призывања Светог Духа, извршили било какву допуну која би мењала сâмо учење древне хришћанске Цркве.⁴² Утемељујући своје истраживање на најстаријим рукописно-литургијским кодексима, архимандрит Керн сматра да се оно, што је за пуноћу и савршенство Евхаристије неопходно, у свим православним литургијским типовима и у току свих векова није мењало.⁴³ Оно што се у литургијама „додавало у моменту епиклезе и што је мењало спољашњи облик тог момента литургије, никако није дирало унутарњи, сакраментални смисао епиклезе“.⁴⁴ Као значајнију и крупнију промену у тексту епиклезе уважени архимандрит наводи интегрисање тропара трећег часа, те закључује да је порекло такве праксе (15-16. век) словенско и чисто полемичког карактера, али да то није дотакло или изменило ред и смисао догматско-литургијских формула.⁴⁵

У другој студији тема епиклезе се обраћује на основу Александријских литургија. Долази се до става да је епиклеза у овом литургијском типу увек постојала као важан Анафоре, да је њено место, и поред неких изузетака, било увек после Спаситељевих речи установљења, да Црква никада није везивала консекраторну

⁴⁰ Ср. Кипријан Керн, *Историјско развиће текста епиклезе у литургији светог Јована Златоуста*, у: Хришћански живот, година V, октобар, новембар и децембар 1926, број 10, 11 и 12, 403.

⁴¹ Ср. К. Керн, нав. дело, 403; *Епиклеза у Александријским литургијама*, у: Богословље, година VII, Београд 1932, 290; *Епиклеза у византијским литургијама*, у: Хришћанско дело, година V, март-април 1939, свеска 2, 97-98.

⁴² Ср. Кипријан Керн, *Историјско развиће текста епиклезе у литургији светог Јована Златоуста*, нав. дело, 403.

⁴³ Ср. К. Керн, нав. дело, 404.

⁴⁴ Видети: К. Керн, нав. дело, 404.

⁴⁵ Ср. исто, 409.

(освећујућу) силу за прецизирање речи или формуле, као и да је Црква одувек признавала молитву епиклезе Светога Духа за молитву освећења светих дарова.⁴⁶

У трећој студији, о. Кипријан покушава да пронађе трагове епиклезе у првим хришћанским литургијама, а само истраживање бива отежано услед малог броја сведочанства о поменутом делу Анафоре и недостатка одговарајућих литургичких споменика.⁴⁷ Но, истрајни архимандрит заступа мишљење да је епиклеза постојала у првобитном периоду литургијског живота Цркве, при чему се позива на сведочанства светог Василија Великог и Прокла, као и на више хришћанских писаца трећег века.⁴⁸ Такође, он сматра да молитва епиклезе не садржи карактер било какве магијске формуле, да она има важност само у целовитом контексту Анафоре, те да у самом богослужењу она изражава догматско учење Цркве о Светом Духу као осветитељу.⁴⁹

У четвртој студији, вредни професор долази до уверења да је молитва епиклезе прешла у византијске литургије из ранијих литургија, да она носи са собом трагове апостолског наслеђа, те да њено изражавање догматског учења о Светом Духу као осветитељу потврђује и поређење са епиклезом у чину водоосвећења.⁵⁰ Паралелно са тим, она логички следи после Спаситељевих речи установе и не може се поимати као нека посебна „тајноизвршна“ формула која, сама по себи, има освећујући карактер.⁵¹ Упркос приличном броју текстуалних промена и интерполяција у молитви епиклезе, уочавају се њена три дела која су заједничка свим источним литургијама: 1) молитва о ниспослању Светога Духа на дарове и верне; 2) благосиљање евхаристијских дарова и 3) молитва о духовним даровима верним који се причешћују.⁵² Каснија интерполяција тропара трећег часа нема утицаја на консекраторну садржину молитве.⁵³

Литургијско-богословско сагледавање теме епиклезе трудољубивог архимандрита представља његово својеврсно узимање учешћа у тадашњем богословском дијалогу Западне и Источне Цркве, кога је карактерисао и полемички карактер. Премда се тадашњи богословско-научни приступ у литургици на Истоку, услед многобројних околности, није одликовао кључним литургијско-богословским аспектима, о. Кипријан прави храбар искорак у том правцу у циљу остварења конструктивне богословске расправе о епиклези. На тај начин, православна богословска мисао добија неопходан замајац у правцу темељнијег и веродостојнијег сагледавања не само епиклезе, већ и целокупне Анафоре. Поменутим студијама бивају обогаћени и сами православни литургичари, којима се пружа прилика да прошире постојеће богословско-научне видике и обрате више пажње на смисао и циљ Литургије.

Керново дело, на основу којег је остао посебно упамћен у диптисима многобројних богословских генерација, јесте *Евхаристија*. За темељ писања ове

⁴⁶ Ср. Кипријан Керн, *Епиклеза у Александријским литургијама*, нав. дело, 333-335.

⁴⁷ Ср. Кипријан Керн, *Епиклеза у првим хришћанским литургијама*, у: *Богословље*, година VIII, Београд 1933, 319.

⁴⁸ Ср. К. Керн, нав. дело, 351.

⁴⁹ Ср. исто, 351-352.

⁵⁰ Ср. Кипријан Керн, *Епиклеза у византијским литургијама*, у: *Хришћанско дело*, година V, јули-август 1939, свеска 4, 269.

⁵¹ Ср. К. Керн, нав. дело, 269.

⁵² Ср. К. Керн, нав. дело, 270.

⁵³ Ср. исто, 270.

књиге послужила су предавања студентима Светосергијевског Института и излагања са повремено организованих семинара за париско свештенство.⁵⁴ Увиђајући да је у тадашње време дошло до слабљења евхаристијског живота, да се према служењу одређених молебана или акатиста испољава већа ревност него према служењу Литургије,⁵⁵ те да је дошло до превладавања индивидуалног карактера богослужења у односу на саборни,⁵⁶ о. Кипријан се одлучује да састави историјско, богословско и практично тумачење Литургије.⁵⁷ И поред тога што је пред аутором био изузетно комплексан изазов и огромна библиографија коју је требало консултовати, љубав и самопрегорни рад цењеног професора су га успешно довели до завршетка поменутог дела.

О. Кипријан је у самој књизи најпре изложио постанак и историју Литургије, литургијске типове (систематизујући евхаристијске молитве по њиховим особеностима), те практичне напомене и само богословско тумачење. Служећи се релевантном и обимном литературом која је била доступна у париским библиотекама и не правећи конфесионалну разлику међу ауторима са једне стране,⁵⁸ а истовремено користећи велики број светотачких и рукописно-литургијских сведочанстава са друге стране, скромни архимандрит ће сачинити дело какво је недостајало на Истоку више стотина година. Стога, не треба да чуди чињеница што је на прелазу из 20. у 21. век ово дело преведено на српски језик и учињено доступним и нашим богословским генерацијама. Штавише, оно је уврштено у списак обавезне литературе за полагање испита из литеургике на Православном богословском факултету Универзитета у Београду. Благодарећи томе, и српски теолози су се нашли у прилици да разумеју зашто је за Цркву *Lex orandi* био и остао *Lex credendi*. Ову непобитну истину је на најупечатљивији начин потврдио и о. Кипријан на самом kraju *Евхаристије*, назначавајући циљ писања књиге:

„Треба да читаво наше биће усмеримо ка литургији, да свесно узимамо учешће у тој узвишенују служби, да што чешће будемо причесници Тајне, да умно, духовно, молитвено учествујемо у евхаристијском служењу. За такво прихваташање литургије неопходно је пре свега да њу разумемо и да је схватимо, да у њој разумно учествујемо. Том разумевању литургије и разоткривању њене историје, њеног богословског и мистичког смисла, објашњењу неких практичних појединости била су и посвећена ова предавања. Ако су она барем донекле досегла свој циљ, тада је циљ који смо поставили пред себе заиста и досегнут.“⁵⁹

Закључак

Пресудан значај у остваривању литеургичко-богословског доприноса архимандрита Кипријана Керна српској теологији 20. века имају његова вишедимензионална грандиозна личност и богословско-научни рад.

Припадајући чуvenој предреволуционарној генерацији руских богословских делатеља, која је попут снажне вулканске ерупције преплавила европски и северноамерички континент, неупадљиви архимандрит је, између остalog, донео са собом у Србију љубављу испуњену ревност за богослужење и богословско

⁵⁴ Ср. Кипријан Керн, *Евхаристија*, Шибеник 2000, 3.

⁵⁵ Ср. К. Керн, нав. дело, 3.

⁵⁶ Ср. исто, 5.

⁵⁷ Ср. исто, 3.

⁵⁸ Ср. исто, 3.

⁵⁹ Кипријан Керн, *Света Литургија*, Шибеник 2003, 155.

служење Цркви. Баш због тога, бројне генерације Битольске богословије никада нису могле да забораве упечатљиви лик о. Кипријана, који их је охрабривао да не губе снагу у обделавању винограда Господњег јер за темељ имају дуговечну и чудесну ризницу молитвених кринова.

Богословско-научни радови марљивог професора из литургије трасирали су нови приступ у овој богословској области познат као литургично-богословски. Док су се многобројни литургичари на Истоку и даље кретали вишевековним уходаним стазама историјско-археолошког и ритуалистичког (уставног или обредословног) сагледавања литургичке науке, непоколебљиви архимандрит је увидео да је неопходно успоставити неолитургично-богословску синтезу или „кренути ка Литургији“ која је центар и извор свеколиког богослужбеног живота Цркве. Такво научно опредељење у његово време је подразумевало тежак и често пута несхватљив пут од стране других богослова. Али, бавећи се темом епиклезе и напредујући у својој богословској служби о. Кипријан се у Паризу нашао у прилици да оствари поменуту синтезу састављајући *Евхаристију*, остајући до kraја овогемаљског живота свестан да је „сама природа Цркве евхаристијска, јер је Црква Тело Христово“.⁶⁰

Литургично-богословски допринос архимандрита Кипријана Керна српској теологији 20. века је, по свему судећи, посебан процес који још није доживео свој крај. Пошто је богословски стасао на Православном богословском факултету у Београду а сазрео на Светосергијевском Богословском Институту у Паризу, он је путем писане речи обогађивао и српску богословску мисао. Преводи његових дела на српски језик крајем 20. века, од којих се нека налазе у оквиру литературе за испит из литургије на Богословском факултету у Београду, настављају да надаљују генерације будућих литургијско-богословских служитеља Цркве Христове. Тиме богословско-научна грађевина поменутог факултета и Српске Православне Цркве наставља да расте, чинећи вечан помен незaboravnog служитеља речи Божије – архимандрита др Кипријана Керна.

⁶⁰ Кипријан Керн, *Евхаристија*, нав. дело, 6.